

TRANSPORT-LOGISTIKA INFRATUZILMASINING MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA’SIRI

Ravshanova Nigora Ulug’bek qizi

Xalqaro innovatsion universiteti o‘qituvchisi

nigoraravsha52@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada xalqaro transport yo'laklari kontseptsiyasi, ularni yaratish maqsadlari va umumiy xususiyatlari muhokama qilinadi. Muallif xalqaro transport yo'laklarini shakllantirish va rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarning qisqacha tavsifini beradi, shuningdek, xalqaro transport yo'laklarining transport va logistika tizimida ishtirok etuvchi davlatlarning milliy iqtisodiyotini rivojlantirishga qo'shgan hissasini mikro va makroiqtisodiy ko'rsatkichlar nuqtai nazaridan ko'rib chiqadi. Ushbu maqolada xalqaro transport yo'laklarining davlat iqtisodiyoti uchun ahamiyati haqidagi xulosalar kelajakda allaqachon faoliyat yuritayotgan xalqaro transport yo'laklari doirasida transport va logistika infratuzilmasini rivojlantirish zarurligini baholash, o'zgaruvchan makroiqtisodiy sharoitlar va transport oqimlarini qayta taqsimlash sharoitida yangi xalqaro transport yo'laklarini shakllantirish uchun ishlatilishi mumkin. Ushbu ish global va mintaqaviy iqtisodiyot, transport va logistika, xalqaro tadbirkorlik va davlat boshqaruvi sohasidagi tadqiqotchilar uchun qiziqarli bo'lishi mumkin.*

Kalit so'zlar: *Xalqaro transport yo'lagi, transport yo'lagi, iqtisodiy rivojlanish, yuk tashish, transport, transit.*

Abstract: *This article discusses the international transport corridors' concept, goals of establishing and general characteristics. The author provides brief description of prerequisites for the international transport corridors formation and development, and also considers the contribution of international transport corridors to the national economy development of the states participating in the transport and logistics system from the point of view of micro- and macroeconomic indicators. The conclusions contained in this article regarding the international transport corridors importance for the economy of the state can be used in the future to assess the need to develop transport and logistics infrastructure within the framework of already functioning international transport corridors, the formation of new international transport corridors in the context of changing macroeconomic conditions and redistribution of traffic flows. This work may be of interest to researchers in the field of global and regional economics, transport and logistics, international entrepreneurship and public administration.*

Keywords: *International transport corridor, transport corridor, economic development, shipments, transport, transit*

Kirish

Global integratsiya jarayonlari va global mehnat taqsimoti sharoitida xalqaro transport yo'laklari (XTY) jahon iqtisodiyoti rivojlanishining eng muhim omillaridan biridir. XTYlar xalqaro iqtisodiy munosabatlarning turli ishtirokchilari o'rtasida barqaror transport aloqalarini yaratish va faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

Xalqaro savdo markazlarining global iqtisodiyotni rivojlantirishdagi ahamiyatini inkor etish, albatta, qiyin. Shu bilan birga, Xalqaro savdo markazlarining shakllanishi ortida qanday shartlar turgani va ular Xalqaro savdo markazining milliy qismi o'tadigan davlatlarning milliy iqtisodiyotini rivojlantirishga qanday hissa qo'shishi borasida ilmiy qiziqish paydo bo'ladi.

Bugungi kunda transport tizimi mamlakatning iqtisodiy rivojlanish sur'atini, aholining turmush darajasini va har bir mamlakatning milliy xavfsizlik darajasini belgilovchi omil hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy aloqalarining holati ko'p jihatdan mamlakat transport tizimining, ayniqsa Markaziy Osiyodagi xalqaro transport infratuzilmasining rivojlanishi bilan belgilanadi, chunki O'zbekiston suv va dengiz yo'llariga to'g'ridan-to'g'ri chiqish imkoniyatiga ega emas. Markaziy Osiyo mamlakatlarining geografik joylashuvi tufayli temir yo'l transporti tranzit va eksport-import yuk tashishning asosiy transporti hisoblanadi. Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi (XTY yonida) tomonidan foydalaniladigan 9 ta xalqaro temir yo'l transport yo'laklari mavjud bo'lib, ular orqali Rossiya va G'arbiy Yevropadan Markaziy va Janubi-Sharqiy Osiyoga yuk tashish amalga oshiriladi. Yevroosiyo mintaqasidagi, jumladan, Markaziy Osiyo mintaqasidagi hozirgi geosiyosiy vaziyatdan kelib chiqib, xalqaro temir yo'l yo'laklaridan oqilona foydalanish mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, Markaziy Osiyo mintaqasidagi hozirgi siyosiy vaziyat, jumladan, Afg'onistondagi vaziyatning keskinlashishi, butun dunyoda bo'lgani kabi, qo'shni davlatlar bilan iqtisodiy hamkorlikni kuchaytirmasdan transport va infratuzilma loyihalarini saqlab qolish oson bo'lmaydi. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, O'zbekiston Respublikasining mintaqada faollashishi uchun raqobat sharoitida bu omil uning raqobatchilari tomonidan mintaqacha uchun kurashda ko'proq qo'llaniladi.

O'z navbatida, bu vaziyat mintaqaviy temir yo'lni rivojlantirish loyihalari misolida Markaziy Osiyoda, xususan, O'zbekiston Respublikasida transport infratuzilmasini rivojlantirishning asosiy tendentsiyalarini ko'rib chiqishni talab qiladi.

Ko'rib chiqilgan tashabbuslarning asosiy maqsadi O'zbekiston Respublikasini tranzit mamlakatlari qatoriga kiritish va muqobil multimodal transport yo'laklarini yaratishdir.

Temir yo'l infratuzilmasini takomillashtirish, investitsiya loyihalarini amalga oshirish va tashabbuslarni amalga oshirish uchun yangi muqobil multimodal yo'laklarni yaratish ishlari davom etmoqda.

Shu munosabat bilan investitsiya loyihalarini amalga oshirish mahalliy va mintaqaviy loyihalarga bo'linadi. Ushbu investitsiya loyihalari quyida muhokama qilinadi:

Mahalliy loyihalar:

- Navoiy-Buxoro yo'nalishida ikkinchi elektrlashtirilgan yuqori tezlikdagi temir yo'l liniyasini qurish (93 km);

- "Shavot-Qorauzak" temir yo'l liniyasini bog'laydigan va Amudaryodan o'tadigan ko'priq qurish (82 km);

- Buxoro-Urganch-Xiva temir yo'l uchastkasini elektrlashtirish (452 km);

- Buxoro-Qashqadaryo temir yo'l uchastkasini elektrlashtirish (145 km);

Mintaqaviy loyihalar:

- "Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston" temir yo'l liniyasini qurish;

- "Mozori Sharif - Kobul - Peshovar" temir yo'l liniyasini qurish

O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan qonunlar, farmonlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar mamlakatimizda, jumladan, temir yo'l kompaniyasi uchun ham ijobiy investitsiya muhitini yaratishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, XTY loyihalarining ko'lami va "O'zbekiston temir yo'llari" AJning Osiyo mintaqasi transport bozorida raqobatbardoshligini oshirish istagi transport texnologiyalari va sifat menejmenti tizimida asosiy fondlar, transport va o'tkazish qobiliyati, obyektiv baholash va ishlab chiqarish quvvatlarining holatini yaxshilashni talab qiladi [3]. Bundan tashqari, "Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston-Turkmaniston-Ozarbayjon-Gruziya-Turkiya-Yevropa" xalqaro multimodal yo'nalishi bo'ylab yuk tashish hajmini oshirish maqsadida bir qator uchrashuvlar tashkil etildi. Bunga yuqorida qayd etilgan respublikalararo va mintaqaviy loyihalarni amalga oshirish orqali erishiladi, bu loyihalar O'zbekiston va qo'shni davlatlar uchun quyidagi ijobiy foydalarni o'z ichiga oladi:

- mamlakatlarning tranzit va eksport-import salohiyatini oshirish;• yangi ish o'rinlarini yaratish;

- O'zbekistonning janubiy va sharqiy mintaqalari iqtisodiyotining o'sishi;• qo'shni davlatlar iqtisodiyotining o'sishi va transport tizimini rivojlantirish;

- yangi sanoat va konchilik korxonalarini tashkil etish;

- transport xarajatlarini kamaytirish va boshqalar.

Mintaqaviy temir yo'l tizimining ijobiy tajribasi va tashkil etilishini hisobga olgan holda, XTY qurilishi va modernizatsiya qilinishi eng qisqa va eng qulay Yevrosiyo transport yo'lagini yaratishini, uning asosiy raqobatbardosh ustunligi yuk tashish ishonchliligi va yetkazib berish tezligi bo'lishini ta'kidlash mumkin.

Biroq, xalqaro transportda ishtirok etish masalasini to'liq hal qilish uchun mavjud to'siqlarni yengib o'tish kerak bo'ladi. Xususan, "O'zbekiston temir yo'llari" AJning kuchli va kuchsiz tomonlarini strategik tahlil metodologiyasi, jumladan, loyiha amalga oshirilayotgan aniq vaziyatda strategik boshqaruv usullari yordamida aniqlash mumkin. Shu tarzda aniqlangan imkoniyatlar texnologiyani yaxshilaydi va yuk tashishning barqarorligini ta'minlaydi. Transport xizmatlari sifatini yaxshilash XTY bo'ylab transportning jozibadorligini ham oshiradi.

Yuk tashish hajmini oshirish imkoniyatini belgilovchi asosiy muammo Afg'oniston va Qirg'iziston hududlaridan o'tuvchi temir yo'l qurilishi bo'lib qolmoqda. Buni bartaraf etish uchun temir yo'l kompaniyalari, ayniqsa vagon kompaniyalari, lokomotiv kompaniyalari, yo'l kompaniyalari va boshqalar kapital qo'yilmalar hajmi va yo'nalishlarini aniqlash, qurilayotgan va rekonstruksiya qilinayotgan uchastkalarni texnik jihozlash tartibi va muddatlarini belgilash, shuningdek, mamlakatlarda barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlash zarur. Bunday texnik ko'rsatkichlarni va infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan tadbirlarni aniqlash zarur investitsiya hajmlarini hisoblash uchun asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60 sonli buyrug'i // <https://lex.uz/pdfs/5841063>.
2. Turaeva M.O. Transportnaya infrastruktura stran Tsentralnoy Aii v usloviyax sovremennoy regionalzatsii: Doklad. – M.: Institut ekonomiki RAN, S. 2014. – 62.
3. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va toshqi safdo mahsulotning rasmiy sayti – www.mfer.uz. URL: <https://mift.uz/ru/menu/transportnye-koridory>
4. «O'zbekiston temir yo'llari» Aktsiyadorlik jamiyatining rasmiy sayti - www.uzrailway.uz. URL: https://railway.uz/uz/informatsionnaya_sluzhba/novosti/26142/.